

mirta špoljarić

GREGOR PIATIGORSKY

—beskrajna težnja za nedostižnim

Nitko zapravo ne može izabrati glazbu kao profesiju, kao što, primjerice, možete izabrati da postanete stomatolog ili nešto slično. Ona bira vas. Od samoga početka imate vrlo malo toga reći. Ona vas jednostavno obuzme. Pogledajte violončelo, tu drvenu kutiju s četiri žice. Da, napravio ga je genij, ali ipak je to drvena kutija. Nevjerojatno je koliko je široko i sveobuhvatno to što sam izrekao, da praktički ne ostavlja vremena ni za što drugo. I tako to postaje stalna, beskrajna težnja za nečim što je nedostižno. Razlog tom osjećaju jest to što je, ako kao izvođač svirate izvrsnu glazbu, nikad ne možete izvesti dovoljno dobro. Glazba ostaje iznad vas, a vi i dalje težite tome da je dosegnete. Što postajete bolji, glazba vam više izmiče, pa postaje nedostižna. Morate joj posvetiti cijeli svoj život samo da biste otkrili da to nije dovoljno. Morali biste živjeti tisućama godina, a možda ni tada ne biste dosegnuli polovicu mogućnosti.

Približavajući se kroz vrt, prema kući, kretanje našega pogleda prati cvrkut ptica. Potom se ptičji pjev pretače u topao violončelistički zvuk, najprije kao iz daljine, a zatim postaje jasniji i izražajniji. Pokret melodije stapa se s pokretom ruku koje ju stvaraju i ljudskim likom čija se pojavnost u tom

prizoru čini jednako prirodnom kao i priroda sama. Pogled prelazi preko vrata s četirima žicama, gudalo klizi u neprekinutom pokretu, a pogled potom zastaje na licu glazbenika potpuno uronjenoga u trenutak. Iz glazbe izranja topao, ali jednako čvrst i odlučan, ljudski glas koji na pomalo romantiziran, ali ništa manje istinit način uspostavlja odnos čovjeka spram umjetnosti.

Tim prizorom i citiranim mislima koje ga prate počinje *Poslijepodne s Gregorom Piatigorskim*, kratki dokumentarni film redatelja Stevea Grumettea, snimljen 1976. godine, nedugo prije glazbenikove smrti. U petnaest minuta dokumentarnog filma sublimirano je sve - tu je njegova supruga, njezina ljubav prema skulpturi, njihova ljubav prema šahu, susret njihovih svjetova u zajedničkom domu... njegova strast prema glazbi, odlučnost u pedagoškoj poduci i potpuna uronjenost u trenutak sviračke interpretacije... životna i umjetnička mudrost čija jednostavnost proizlazi iz bogatog iskustva. U trenutku snimanja filma, Gregor Piatigorsky uživao je plodove izuzetno uspješne karijere koju je ostvario kao violončelist svjetskog ugleda. S violončelom je prošao sve što jedan instrumentalist može proći - bio je član orkestra, vođa dionice, koncertni solist, komorni glazbenik i glazbeni pedagog. Mladenačka iskustva stjecao je svirajući u restoranima i kazalištima, a karijeru je izgradio u prestižnim koncertnim dvoranama. Proputovao je Europu, Aziju i obje Amerike na turnejama, a svoje je glazbeničke ideje rado dijelio s učenicima na sveučilištima i seminarima.

Gregor Piatigorsky rođen je 1903. godine u ukrajinskom gradu Dnjipru. Kao sedmogodišnjak počeo je svirati violončelo i upisao se na mjesni konzervatorij, potaknut ocem koji je amaterski svirao violinu. Kako bi bolje napredovao, stipendija ga je odvela na Moskovski konzervatorij. Da je ta odluka bila ispravna, pokazala je činjenica da je već kao petnaestogodišnjak postao član Prvoga državnog gudačkog kvarteta (Lenjin kvarteta) i prvi violončelist orkestra Boljšoj teatra. Želio se usavršavati u inozemstvu, no kad to službeno nije mogao ostvariti, u pomalo kaotičnim okolnostima iskoristio je status glazbenika Boljšoj teatra kako bi 1921. godine pobjegao u Poljsku. Za sobom je ostavio oca i braću koje je ponovno vidio tek 1962. godine, kad se prvi put vratio u Rusiju da bi sudjelovao kao član žirija na Međunarodnom natjecanju *Čajkovski* u Moskvi. Put je mladoga violončelista vodio u Berlin gdje je kratko učio kod Huga Beckera, potom u Leipzig gdje se usavršavao kod Juliusa Klengela. Poslije, kao zreo glazbenik, Piatigorsky je potvrdio da je zapravo najviše naučio sâm, vlastitim radom i trudom. Možda je takvo iskustvo nastojao tijekom profesionalne karijere kompenzirati intenzivnijim pedagoškim radom koji je ostvario na Curtis Institute of Music u New Yorku te na sveučilištima u Bostonu i Los Angelesu, prenoseći svoje znanje novim generacijama violončelista.

Mladenačke formativne godine nisu mu bile lake jer je od dvanaeste godine bio praktički prepušten sâm sebi. No polako su se kockice počele slagati. Bila je 1924. godina. U Berlinu je 5. siječnja održan poseban koncert. Gregor Piatigorsky sudjelovao je u izvedbi Schönbergova

djela *Pierrot lunaire* s pjevačicom Marie Gutheil-Schoder, pijanistom Arturom Schnabelom, violinistom/violistom Borisom Kroytom, flautistom Paulom Boseom i dirigentom Fritzom Stiedryjem. Izvedba je, među ostalim, bila posebna i po tome što je to bio jedini put da je Artur Schnabel na javnom nastupu zasvirao neku skladbu Arnolda Schönberga, svojega bliskog prijatelja kojega je visoko cijenio. Piatigorskom je ta izvedba otvorila važna vrata. Paul Bose dogovorio mu je audiciju kod dirigenta Wilhelma Furtwänglera koji je, zadovoljan onim što je čuo, pozvao Piatigorskog da preuzme mjesto prvoga violončelista Berlinske filharmonije. Ostao je na toj poziciji do 1928. godine, kad se odlučio na samostalnu solističku karijeru.

Kao što je prethodno u potrazi za glazbeničkim napredovanjem prebjegao u zapadnu Europu, tako je sada shvatio da će korak dalje moći učiniti jedino ako se otisne u svijet. A taj su svijet u tom trenutku, kao i za mnoge druge glazbenike, bile Sjedinjene Američke Države. Potkraj 1929. godine prvi je put nastupio s pijanistom Valentinom Pavlovskim u Oberlinu u Ohiju, a zatim je solistički nastupio uz dva ugledna orkestra svirajući *Koncert za violončelo i orkestar u h-molu*, op. 104, Antonina Dvořáka s Philadelphijskim orkestrom pod ravnanjem Leopolda Stokowskog i s Njujorškom filharmonijom pod ravnanjem Williama Mengelberga. Nova vrata bila su otvorena. No Europa je još uvijek bila njegov dom; zato je tridesetih godina 20. stoljeća intenzivno nastupao u mnogim europskim zemljama, ali i na Dalekom istoku. Prijeratna atmosfera se zahuktavala, a njegovo židovsko porijeklo moglo mu je biti samo neizbježan teret. Dva

dana nakon njemačkoga napada na Poljsku, a točno na dan kad su Velika Britanija i Francuska objavile Njemačkoj rat, 3. rujna 1939. godine Piatigorsky je s obitelji otišao u SAD, koji je postao njegov novi dom, a on 1942. godine američki državljanin. Odlično je znao iskoristiti uspon radija i televizije te razvoj novinskog i koncertnog oglašavanja, što je pogodovalo prepoznatljivosti i njegovoj sve većoj popularnosti. Naravno, sve bi to bilo uzalud da Gregora Piatigorskog nije pratio ugled izuzetnoga, vještog i muzikalnog violončelista koji je svoju kvalitetu iznova dokazivao nastupajući u prestižnim dvoranama i glazbenim središtima, surađujući s uglednim orkestrima i dirigentima onoga vremena.

Uz solističku karijeru, Piatigorsky je cijeloga života njegovao komorno muziciranje. Najvažnije su njegove suradnje u klavirskim trijima, redom s velikim i priznatim imenima - s Carlom Fleschom i Arturom Schnabelom u Berlinu, potom s Vladimirom Horowitzom i Nathanom Milsteinom 1930-ih godina te, naposljetku, s Jaschom Heifetzom i Arturom Rubinsteinom, počevši od 1949. u SAD-u. S Heifetzom je gajio posebno prijateljstvo, duže od 40 godina, a rezultat te bliskosti bilo je pokretanje koncertnog ciklusa koji je od 1961. održavan nekoliko godina u Los Angelesu. U pogledu repertoara, i koncertantnog i komornog, Piatigorsky se čvrsto držao klasicističko-romantičarske okosnice. S *Don Quixoteom* Richarda Straussa družio se tijekom cijele karijere, a skladatelj je u njemu prepoznao najboljeg interpretu svojega djela. Znao je odgovoriti na potrebe novog vremena i prostora pa je širio violončelistički repertoar neoklasicističkim tendencijama. Praizveo je koncerte Marija Castelno-

Tedesca, Paula Hindemitha i Williama Waltona, svirao je američke premijere violončelističkih koncerata Sergeja Prokofjeva i Dariusa Milhauda.

Pojavnost, zanimljiv životni put i osebujna glazbena interpretacija učinili su Gregora Piatigorskog jednim od vodećih violončelista njegove generacije. Svakim pokretom i svakom riječju u *Poslijepodnev s Gregorom Piatigorskim* gledatelju se otkriva komadić te aure, a iza nje - snažna umjetnička osobnost čiji je osnovni cilj bio „biti dobar sluga umjetnosti“.

